Miia Kirsi
Saavutettavuusasiantuntija
Näkövammaisten kirjasto Celia
22.9.2022

Lausunto Eduskunnan talousvaliokunnalle

Asia: HE 41/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksia koskevan direktiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi

Näkövammaisten kirjasto Celia kiittää eduskunnan talousvaliokuntaa mahdollisuudesta jättää kirjallinen asiantuntijalausunto koskien hallituksen esitystä eduskunnalle tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksia koskevan direktiivin täytäntöönpanoa koskevasta lainsäädännöstä.

Sähkökirja ja sähkökirjojen palvelu

Lausumme sähkökirjan määritelmästä ja ehdotamme lisättäväksi sähkökirjojen palvelun määritelmän.

Hallituksen esityksessä sähkökirja on määritelty seuraavasti: "*sähkökirjalla* [tarkoitetaan] kuluttajalle tarjottavaa teksti- tai graafisessa muodossa olevaa tiedostoa tai tiedostojen kokonaisuutta, joka on yksilöity julkaisuun liittyvällä pysyvällä tunnisteella". Tällaisena määrittely kattaa vain sähkökirjan kustantajan tai julkaisijan vastuulla olevat sähkökirjan tiedostot, mutta ei kuluttajan kannalta aivan oleellista käyttötilannetta eli sähkökirjan lukemista, ts. kun sähkökirjaa tarjotaan kuluttajalle palveluna. Sähkökirjoja ei voi lukea ilman lukuohjelmaa, joka tukee sähkökirjan ominaisuuksia.

Sähkökirjojen lukemisessa on nykyisin kaksi vaihtoehtoa.
1) Kuluttaja lataa sähkökirjan tiedoston tai tiedostot omalle laitteelleen ja valitsee lukemiseen haluamansa tietokoneohjelman tai mobiilisovelluksen. Tässä tilanteessa voidaan katsoa, että kuluttaja vastaa itselleen sopivan lukuohjelman valitsemisesta.
2) Kuluttaja lukee sähkökirjaa verkkokaupan tai sähkökirjan lukupalvelun (kuukausimaksulliset palvelut ja yksittäisiä lukuoikeuksia tai laajempia tilauksia tarjoavat verkkokirjahyllyt) tarjoamassa ohjelmassa tai mobiilisovelluksessa. Lukupalveluissa tarjotut ohjelmat ovat selainpohjaisia eli toimivat verkkoselaimissa kirjautumisen jälkeen tai ovat mobiilisovelluksia, jotka toimivat mobiililaitteissa kirjautumisen jälkeen. Koska kaikki sähkökirjat eivät ole ladattavissa, vaan luettavissa ainoastaan lukupalvelujen tarjoamissa sovelluksissa, katsomme, että sähkökirjojen lukuohjelmien tarjoajien vastuu saavutettavan lukukokemuksen varmistamisessa tulisi tuoda selkeämmin esille.

Hallituksen esityksessä todetaan, että 3 a lukua sovelletaan "henkilöliikennepalvelujen, sähkökirjojen ja verkkokauppojen palveluihin" (10 a §). Aiemmin annetaan määritelmät kuitenkin vain henkilöliikennepalveluille ja verkkokaupan palveluille, mutta ei **sähkökirjojen palveluille**. Kohdassa 10 c § todetaan: "sähkökirjoina tarjottavien digitaalisten palvelujen on oltava saavutettavia siten, että niitä voidaan käsitellä, lukea ja käyttää ja niissä voidaan navigoida".

Kolmella esimerkillä havainnollistamme, miten sekä sähkökirjan tiedostojen julkaisija että sähkökirjan lukupalvelun tarjoaja vaikuttavat siihen, että palveluja voidaan tosiasiallisesti käsitellä, lukea, käyttää ja navigoida saavutettavalla tavalla:

1. Sähkökirjan fontin tyyppi, koko ja väri
   Tiedostojen tuottajan vastuu: Tuottaa sähkökirja siten, että fontti ja sen koko ja väri on määritetty joustavasti niin, että sitä voi mukauttaa lukuohjelmassa.
   Lukupalvelun tarjoajan vastuu: Varmistaa se, että lukuohjelmassa on ominaisuus, jonka avulla käyttäjä voi muuttaa sähkökirjan fonttityyppiä ja sen kokoa ja väriä.
2. Sähkökirjan tietoa välittävillä kuvilla on tekstivastine
   Tiedostojen tuottajan vastuu: Tuottaa sähkökirja siten, että kuville on ohjelmallisesti liitetty tekstivastine ruudunlukuohjelmia varten
   Lukupalvelun tarjoajan vastuu: Varmistaa se, että lukuohjelmaa voi käyttää avustavan teknologian avulla ja että ruudunlukuohjelmien käyttäjät pääsevät käsiksi tekstivastineisiin.
3. Sähkökirjassa liikkumisen eli navigoinnin varmistaminen
   Tiedostojen tuottajan vastuu: Tuottaa sähkökirja siten, että otsikot on merkitty semanttisesti oikein ja että kirjassa on sisällysluettelo, jonka avulla voi siirtyä osiosta toiseen.
   Lukupalvelun tarjoajan vastuu: Varmistaa se, että käyttäjä, myös avustavan teknologian käyttäjä, pääsee sisällysluetteloon käsiksi ja voi sen avulla navigoida kirjassa sekä liikkua lukujen sisällä ruudunlukuohjelman avulla otsikosta toiseen.

Jotta olisi selkeämpää, mitä sähkökirjoilla, sähkökirjojen palveluilla tai sähkökirjoina tarjottavilla digitaalisilla palveluilla tarkoitetaan, ehdotamme, että lakiin lisättäisiin sähkökirjojen palvelun määritelmä. Katsomme, että määritelmän avulla laissa tulisi paremmin esille eri toimijoiden vastuut sähkökirjan palveluketjussa sähkökirjojen tiedostojen tuottamisesta (yleensä kustantaja) niiden käyttöön palvelussa (mm. kuukausimaksulliset lukupalvelut, verkkokirjakaupat, jotka tarjoavat lukuohjelman). Määritelmiä selkeyttämällä huolehditaan, että talouden toimijat tekevät mielekkäitä investointeja saavutettavuuden parantamiseksi. Jos lukupalvelut eivät tue sähkökirjojen saavutettavuusominaisuuksia, tuottajien tekemät investoinnit eivät välity kuluttajille.

Ehdotus sähkökirjojen palvelun määritelmästä: ”sähkökirjojen palvelu on digitaalinen palvelu, jossa sähkökirjojen tiedostoja voidaan käsitellä, lukea ja käyttää ja niissä voidaan navigoida”.

Lähettäjä

22.9.2022
Miia Kirsi, saavutettavuusasiantuntija
Näkövammaisten kirjasto Celia